บทวิจารณ์หนังสือ
(Book Review)

ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี (2563). *การเมืองการปกครองและการจัดการความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ (ปาตานี) (Governance and Conflict Resolutions of Thailand's Deep South/ Patani).* มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี : สถาบันความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้.

สีดา สอนศรี*
(Sida Sonsri)

หนังสือเล่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันควงามขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ และสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้เขียนได้สรุปงานวิจัย ในรอบ 15 ปีของผู้เขียนเอง ที่ได้สะท้อนแนวคิดของความขัดแย้งที่มีความซับซ้อนและผ่านความรุนแรงถึงชีวิตท่ามกลางเหตุการณ์ที่มีผู้เสียชีวิตมากกว่า 7,000 คนและบาดเจ็บมากกว่า 10,000 คน (บทนำของผู้เขียน)

ผู้เขียนได้เสนอ แนวคิดความขัดแย้ง ประวัติศาสตร์ โครงสร้างอำนาจ ยุทธศาสตร์ความมั่นคง และนโยบายความมั่นคง ในหนังสือเล่มนี้ไว้ 7 บทด้วยกันดังนี้

บทที่ 1 กล่าวถึง แนวคิดการจัดการปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ ส่วนที่สำคัญที่ผู้เขียนกล่าวถึงคือ ปาตานี มีความหลากหลายทางสังคม และมีความรุนแรงสามรูปแบบ คือ รูปแบบแรกเป็นความรุนแรงทางกายภาพ คือการทำร้าย ยิงฆ่า รายวัน รวมทั้งการวางระเบิด การวางเพลิง และทำให้ผู้คนบาดเจ็บและล้มตายเป็นจำนวนมาก รูปแบบที่สองคือ ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง คือ ความยากจน ความด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งมาจากการพัฒนาไม่สมดุล ของรัฐ ก่อให้เกิดความยากจนมากมาย รูปแบบที่สามคือ ความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นการกดทับ ปิดกั้นทาง อัตลักกษณ์ สัญลักษณ์ในสังคม ในทางประเพณี และวิถีชีวิต ทำให้เกิดความต่ำต้อยของบุคคลในจังหวัดดังกล่าว นอกจากนี้ผู้เขียนได้แสดงกรอบแนวคิดเป็นภาพให้เห็นอย่างชัดเจน (น. 20,21,34,41)

---

* *Associate Professor, Visiting Professor, Department of Southeast Asian Studies, Manipur University, India*

© *Authors*

บทที่ 2 ผู้เขียนได้เล่าถึงความคลี่คลายประวัติศาสตร์ ชองโครงสร้างอำนาจปาตานี ที่กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐาน และชื่อของ ปาตานีซึ่งมีมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12-13 และมีสุลต่านปกครอง และยังคงรักษาอำนาจการเมืองท้องถิ่นและอำนาจของราชสำนัก และช่วงรุ่งเรืองที่สุดของปาตานี เป็นช่วงที่รายาเป็นสตรี และแหล่งที่ผลิตพริกไทยของโลกอยู่ที่สุมาตราตอนเหนือและปาตานี แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของ ปาตานี ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ ที่ 12-16 ปัจจัยที่ทำให้ปาตานีเสื่อมโทรม ในช่วงศตวรรษที่ 17เป็นต้นมาคือผลของสงครามและอาชญากรรม ทำให้เกิดความอ่อนแอภายใน ต่อมาเป็นความซับซ้อนของหัวเมืองมลายูทั้งเจ็ดที่ยังมีความกำกวมก่อให้เกิดความขัดแย้ง และผลจากสงครามกับสยามในปี ค.ศ. 1786 ทำให้ปาตานีสูญเสียเอกลักษณ์ของตัวเองไป ประเด็นที่สำคัญคือ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงและบูรณาการของสังคมปาตานี

จากประเด็นประวัติศาสตร์ของ ปาตานี ผู้เขียนได้นำผู้อ่าน ไปสู่ ผลการเปลี่ยนแปลงและบูรณาการรัฐไทยต่อชนชั้นนำทางศาสนา โดยผู้เขียนได้กล่าวว่า “ประวัติศาสตร์การต่อสู้และความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐไทยและปัตตานี (คำอ่านโดยผู้เขียน)สะท้อนให้เห็นความเข้มแข็งของโครงสร้างชนชั้นนำของ ปาตานี ที่มีความต่อเนื่องยาวนาน (น.76) การปรับเปลี่ยนทางกฎหมายและผลกระทบต่อชนชั้นนำทางศาสนา ซึ่งผู้เขียนได้กล่าวว่า “การบูรณาการปกครองของสยามในดินแดน ปัตตานี ยะลา นราธิวาส มีผลอย่างมากที่จะทำให้โครงสร้างชนชั้นนำเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง กลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก นอกจากจะเป็นชนชั้นนำสายเจ้าเมืองในระบบสุลต่านแล้ว ยังมีกลุ่มผู้นำทางศาสนา ผลที่ตามมาคือขาดความไว้วางใจ และความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชน (น. 92)” โครงสร้างชนขั้นนำปัตตานีกับการบูรณาการชาติด้วยระบบการศึกษา ในส่วนนี้ ผู้เขียนกล่าวถึงบทบาทของผู้นำทางศาสนาอิสลามทั้งในด้านพิธีกรรมและประเพณี และยังเป็นสื่อกลางของชุมชนมุสลิม แต่บทบาทของครูสอนศาสนามีความสำคัญที่สุดที่มีสถานภาพสูงกว่ากลุ่มชนชั้นนำกลุ่มอื่น ครูสอนศาสนามีสองกลุ่มคือ ครูสอนศาสนาแบบเก่าตามจารีตประเพณี (โต๊ะครู) และครูสอนศาสนาแบบใหม่ที่ไม่ใช่ครูสอนศาสนาตามจารีตประเพณี (อุสตาซ) (น. 94) นอกจากนี้ผู้เขียนยังได่กล่าวถึงโรงเรียนปอเนาะ และที่สำคัญ ผู้เขียนได้กล่าวสรุปถึงนโยบายของรัฐในการบูรณาการทางการเมืองเพื่อลดความตึงแครียดไว้ 7 ประการ (น. 99) ส่วนในเรื่องการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำสายทางศาสนาและชนชั้นนำสายทางโลกนั้น ผู้เขียนได้หล่าวถึงความแตกต่างทางความคิดของโต๊ะครูและผู้นำทางศาสนาสมัยใหม่พร้อมด้วยการสรุปพัฒนาการ มาตรการที่รัฐไทยใช้ผสมผสานกลมกลืนโครงสร้างรัฐและระบบการศึกษาปัตตานี (คำอ่านของเขียน)

บทที่ 3 กล่าวถึงโครงสร้างอำนาจภาคประชาชน โดยเน้นที่โครงสร้างการปกครองท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนใต้และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ขบวนการประชาสังคม พลังความสันติทางภาคใต้ ที่แทนจะเป็นฝ่ายรัฐและขบวนการก่อความไม่สงบ ยังมีภาคประชาสังคม ที่ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการสร้างพื้นที่สาธารณะในการจัดการคมขัดแย้ง โดยเฉพาะในช่วงปี 2548 ได้เกิดคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส)

© Authors

บทที่ 4 เน้นยุทธศาสตร์ความมั่นคงกับการจัดการกับปัญหาการก่อความไม่สงบ ซึ่งผู้เขียนกล่าวว่าการก่อความไม่สงบคือการต่อสู้เพื่อควบคุมพื้นที่ทางการเมืองที่มีการแก่งแย่งและแข่งขันกันระหว่างรัฐและกลุ่มที่ท้าทายรัฐโดยเสนอกรอบแนวคิดสามเสาหลักในการควบคุมที่เรียกว่าวิหารแห่งสันติภาพและความมั่นคงเพื่อจัดการความขัดแย้ง (น.134) รวมทั้งวงจรอคติในความรู้สึกว่ามีความไม่เป็นธรรมและโครงสร้างการจัดการของรัฐที่ผิดพลาดซึ่งผู้เขียนเสนอแนะให้รัฐแก้ไขความรู้สึกหวาดระแวง โดยไม่ปิดกั้นและกีดกันอัตลักษณ์ของประชาชนชายแดนใต้ ในบทนี้มีการแสดงแนวคิดในหลากหลายรูปภาพ

บทที่ 5 ครอบคลุมนโยบายความมั่นคงและการพัฒนาจังหวัดชายแดนใต้ในมิติด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิต ในรูปของภาพและตาราง ผู้เขียนเสนอว่าการแก้ไขปัญหาทางภาคใต้ในยุทธศาสตร์มหภาคนั้นควรคำนึงถึง สามกระบวนการคือ ความมั่นคง การเมืองและเศรษฐกิจ

บทที่ 6 ผู้เขียนกล่าวถึงการสร้างสันติภาพนั้น องค์กรภาคประชาชนมีส่วนสำคัญโดยการเปิดพื้นที่พูดคุยกัน และยังให้ความเห็นว่าความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้เป็นความขัดแย้งที่เรื้อรังโดยได้แสดงในภาพแผนภูมิ ตาราง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2559 ส่วนปัญหามีมากน้อยตามลำดับจากการสัมภาษณ์ของผู้เขียนคือ ยาเสพติด การว่างงาน เหตุการณ์ความไม่สงบ ความยากจน ความขัดแย้งส่วนตัว อาชญากรรม คอร์รัปชันผู้นำท้องถิ่น ศีลธรรมเสื่อม ความไม่เป็นธรรม การไร้ที่ทำกิน และกลุ่มอิทธิพลมืด และยังได้กล่าวถึงบทบาทองค์การระหว่างประเทศที่ทำให้องค์กรภาครัฐกลัว ทำให้ยุทธศาสตร์ของบีอาร์เอ็น เอาชนะจากข้างนอกและให้รัฐแพ้ภายใน (น.251) ในบทนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในปี พ.ศ. 2558

บทที่ 7 เน้นที่แผนงานบูรณาการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนใต้โดยกล่าวถึงการดำเนินงานภาครัฐในด้านงบประมาณ และแผนงานงบประมาณ ปี พ.ศ. 2563 โดยเน้นที่ยุทธศาสตร์ 6 ด้าน รวมทั้งรายจ่ายการดำเนินการ ส่วนใหญ่กล่าวถึงงานของภาครัฐ ที่มองถึงกลุ่ม BRN ซึ่งยังมีความคิดต่างกับกลุ่มอื่น และกล่าวถึงหลักคิดของรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ. 2560 ว่าความรุนแรงทำให้ขาดโอกาสในการพัฒนา ต้องใช้หลักการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดเอกภาพร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบตามหลัก “เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา การแก้ปัญหาต้องสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชน แต่ผู้เขียนก็ยังเชื่อมั่นว่ารัฐไทยเป็นรัฐรวมศูนย์และระบอบอำนาจนิยม จึงมองว่ารัฐให้ความเสถียรภาพของรัฐมากกว่าการพัฒนาและการสร้างสันติภาพ และรัฐควรกระจายอำนาจ และเปิดโอกาศให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่คำถามของข้าพเจ้าคือจะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร และเมื่อไร

ผู้อ่านจะได้ประโยชน์จากภาคผนวกของผู้เขียน ในเรื่องต่าง ๆ เช่นเสนอให้มีรูปแบบการกระจายอำนาจ การปกครองแบบพิเศษในจังหวัดชายแดนใต้ว่าต้องสร้างความสมดุล ต้องสำนึกถึงวัฒนธรรม ปัญหาการทำงานของภาครัฐ พร้อมทั้งเสนอรูปแบบต่าง ๆ ให้รัฐบาลดำเนินการแต่ข้าพเจ้าอยากเห็น การดำเนินการอย่างแท้จริงที่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่เพียงเสนอข้อมูลและแนวคิดเท่านั้น แต่อยากให้มีการปฏิบัติจริง และมีความจริงใจในการแก้ปัญหาของทั้งภาครัฐและจังหวัดชายแดนใต้ร่วมกัน

© Authors

หนังสือเล่มนี้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลการก่อความไม่สงบในชายแดนใต้มากมาย รวมทั้งเสนอตารวงแนวคิดต่าง ๆ ที่ผู้อ่านจะนำไปพัฒนาต่อไป อยากให้ผู้เขียนเรียกชื่อจังหวัดให้ตรงกัน ปัตตานี หรือ ปาตานี ทั้งหัวข้อและในเนื้อหา นอกจากนี้อยากเห็น ทั้งรัฐบาล ภาคเอกชน และภาคประชาชนในชายแดนใต้ร่วมกันแก้ปัญหา

นอกจากนี้ จากข้อมูลที่ผู้เขียนมีมากมายแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีความขัดแย้งมาอย่างยาวนาน การปกครองตนเองจากแนวความคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงเหมาะสมที่สุดสำหรับจังหวัดชายแดนใต้ไม่ให้มีความยืดเยื้อในระยะอันยาวนาน จากการรับรู้ถึงความสูญเสียทุกวันของประชาชนในชายแดนใต้ แสดงให้เห็นว่าความรุนแรงจากระดับต่ำกลายเป็น ความรุนแรงเกิดขึ้นเต็มรูปแบบ และอาจมีปัจจัยภายนอกประเทศมาร่วมด้วย จึงขอเสนอแนะว่า ควรมีการปปกครองตนเองเหมือนประเทศอื่น แต่ไม่ใช่การแบ่งแยกประเทศ ถ้าเป็นไปได้ขอแนะนำ ให้จังหวัดชายแดนใต้มีการปกครองตนเองภายใต้รัฐบาลไทยดังนี้

1. การแบ่งเขตการปกครองตนเองทางการเมืองโดยอนุญาตให้กลุ่มเล็กที่มีความแตกต่างจากกลุ่มใหญ่ของประเทศ ปกครองตนเอง โดยยอมรับในเอกลักษณ์ของชนกลุ่มน้อย
2. การปกครองตนเองในการบริหาร คือการกระจายอำนาจ โดยการถ่ายโอนอำนาจท้องถิ่นและให้กับผู้มีสิทธิในการเลือกตั้ง
3. การปกครองตนเองทางวัฒนธรรม คือการอนุญาตให้สมาชิกในชุมชน (กลุ่มภาษาและศาสนาที่ต่างกัน) มีสิทธิ และอำนาจทางกฎหมายที่เขามีอยู่ ยอยรับความต่าง ที่เป็นความสำคัญทางศาสนาที่เขานับถือ
4. การปกครองลักษณะนี้ก็เหมือนการปกครองท้องถิ่นชนิดหนึ่งที่ให้สิทธิพิเศษเป็นการปกครองตนเองของวัฒนธรรมที่ต่างกัน
5. สุดท้ายขอเสนอแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือการปกครองพหุสังคมทางวัฒนธรรม โดยยอมรับความต่างวัฒนธรรมและรักษาความต่างนั้นไว้ เพื่อให้เขามีความภาคภูมิใจ

อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนักวิชาการและผู้มีความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชายแดนใต้อย่างลึกซึ่ง เนื่องจากมีข้อมูลในเชิงลึกที่จะมีประโยชน์ในการทำวิจัยให้เป็นจริงและเป็นรูปธรรมต่อไป

อ้างอิง

ศรีสมภพ จิตร์ภิรมย์ศรี (2563). *การเมืองการปกครองและการจัดการความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนใต้ (ปาตานี) (Governance and Conflict Resolutions of Thailand's Deep South/Patani).* มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี: สถาบันความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้.

© Authors